„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом петком недељом, на целом табаку, а уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
за целу годину . . . . . 14 ф. — н.
за по године . . . . . 7 ф. — н.
за четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
за 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију (у сребру).
за годину 35 дин. на пола године 17½ дин. на четврт године 9 динара.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жиг плаћа се по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад у дунавској улици.

РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 134. У Новоме Саду у недељу 31. августа (12. септембра) 1880. ГОДИНА XV.

ТЕЛЕГРАМ „ЗАСТАВИ.“

Јасеновац, 30. августа. Јучерашњом скупштином ова општина закључила представку на саборски одбор и протест против промене у јерархији и сазив што скорије српског народног црквеног сабора.

ИСТОЧНО ПИТАЊЕ И НЕМАЧКА.

Европска дипломација била се уздала, да је закључцима берлинског конгреса положила трајан основ европскоме миру, за којим сав свет тако јако тежи и да је њиме крај учинила ванредноме стању, које највећма тишти југоисточне крајеве Европе.

Европска дипломација се јако преварила у тој својој нади.

Није се навршило ни две године од берлинскога конгреса, а већ изгледа као да ће источно питање, на ново и то још жешћим пламеном да букне.

Погледали ми на коју му драго страну балканскога полуострва: на југ или север, на запад или исток — свуда се показује нека необична врева и узрујаност.

То ванредно стање најбоље доказује, како је европска дипломација не вешто решила свој задатак на берлинскоме конгресу, који је био позван, да нову, сретнију еру отвори за много напаћене народе балканскога полуострва.

Према источној кризи која на ново и свом силом избија на површину, европске велесиле имају да заузму свој положај.

Занимљиво је знати, какав положај у томе питању заузима Немачка.

Немачка је за последњега источнога рата привидно заузимала пасиван положај.

У самој пак ствари Немачка је играла са свим пресудну улогу, јер је поглавито она допринела, да се источно питање након последњега рата онако решило, као што се то огледа у закључцима берлинскога конгреса.

Није Енглеска била, испред које је Русија уступила у последњем рату.

Непријатељска флота, била она ма како силна, ипак није оно средство, што ће зауставити победоносну војску пред самим зидовима престонице.

Али када је руска војска хтела да уђе у Цариград и тиме да крунише своју крваву војну а још више, када је Турску принудила на св. стевански мир, показивала је Немачка таково држање према Русији, које овој није могло улити поверење према староме јој пријатељу и савезнику

Русија је била у опасности да буде изолована, што је лако могло у питање довести све стечевине крваво задобивених јој победа.

Тај неочекивани обрт у држању Немачке учинио је, да је пријатељство тих двеју северних велесила оладнело у тој мери, да је изгледало за неко време, да ће се и сам рат између њих изродити.

Сам рат је међутим отклонило пријатељство између обојих владара тих држава, цара Виљелма и цара Александра, са којим је пријатељством морао рачуна водити и сам кнез Бизмарк, који иначе неограничено, управо неодољивом силом управља државном политиком.

Кнез Бизмарк је у стању био осујетити, да се Русија не користи у пуној мери а на уштрб турске царевине крвавим победама свога последњега рата.

Али слављени немачки канцелар није у стању, да на пут стане природноме развитку догађаја на балканскоме полуострву.

Источна криза стреми неодољивом силом своме коначноме решењу!

Било да су европске велесиле сложне у начину, како да се одношаји уреде на балканскоме полуострву или се оне разилазиле у појединим тачкама, — источно питање не да се више ни даље одгодити.

Какво држање показује Немачка према томе велеважном питању?

Кнез Бизмарк, чије изјаве већ од неко доба европски политични свет прати са онако исто живом пажњом, као што је некада, пре катастрофе седанске, пратио изјаве III. Наполеона, изјаснио се за трајања последњега рата: да источно питање и ако је по себи самоме врло важно, ипак нема оне значајности по Немачку, да би зарад њега вредно било жртвовати ма и једнога померанског војника.

Тиме је немачки канцелар хтео наговестити, да Немачка неће активно суделовати у решавању источнога питања.

Томе програму је Немачка и досљедна остала у толико, у колико она у решавању источнога питања није чинила никаквих ратних припрема.

Немачка и сада где источно питање на ново хоће да букне, заузима положај више споредне важности.

Она радо уступа Француској, шта више она ју и подстиче, да на истоку, у прилог грчкој краљевини, игра активну улогу.

Немачка политика у опште за тиме иде, да се европске велесиле што више занимају на страни: Енглеска и Русија у Азији, Француска и Италија у Африци и да се ту такмаче о превласт, јер тиме баш њен глас у савету европских велесила добија веће важности.

Немачка показује само привидно, да се у источноме питању задовољава са пасивном улогом.

Она истина не учествује у њему никаквим војеним чином, који би ју жртве стао било у крви било у новцу, али она ту улогу поверава Аустро-Угарској.

Аустро-Угарска је држава, која по своме географском положају држи, да при решавању источнога питања има важне интересе да заступа на истоку.

Аустро-Угарска заступа те интересе, који су политичне и народно-привредне природе, не само себи у хатар, већ и у прилог Немачкој.

Грађење источне жељезнице, која нашу монархију најкраћом линијом има да споји са Цариградом и Солуном, не одговара само интересу Аустро-Угарске него и интересу Немачке.

Аустро-Угарска у заступању своје такозване интересне сфере на истоку, налази моћна заштитника у Немачкој, која је у томе ако и не материјално а оно морално свима средствима потпомаже.

Да Немачка заиста заузима то становиште у источноме питању, сведочи јасно и та околност, што сви немачки листови, и зависни и не зависни, устају против Русије и Енглеске и живо протестују, да се политички и трговачки утицај тих двеју држава и даље шири на балканскоме полуострву а на уштрб интересне сфере Аустро-Угарске непосредно и Немачке посредно.

Док Немачка заштиту тих интереса на истоку поверава непосредно Аустро-Угарској, дотле она сама живо прати сваки покрет у Француској.

Ма како да су у овај мах још пријатељски одношаји између немачке царевине и француске републике, које, као што изгледа, ни сам значајан шербурски говор Гамбетин није помутио, то ипак кнез Бизмарк па и цео немачки народ не прави себи никаквих илузија, да ће Немачка скорим имати на ново да се бори са Француском.

Кнез Бизмарк се преварио био у животној снази Француске.

Он се уздао, да је наметнувши Француској познате претешке услове мира, њу безопасном учинио за више десетина година.

Али је Француска својим неисцрпљивим спомоћним средствима на дивљење целога света за кратко време од десет година на ново се уздигла у неочекивано сјајној величини и снази.

Према томе стању ствари није ни очекивати, да ће Немачка, ма како да је силна, у једнакој мери моћи обраћати своју пажњу и на исток и на запад.

Балканско полуострво је активно узела у круг свога делања Аустро-Угарска и њу у томе енергично подупире Немачка.

Сама пак Немачка дајући свој претежан глас у дипломатскоме савету у прилог одржања берлинскога мира, обраћа своју пажњу поглавито на Француску пратећи са нестрпљењем сваки њен корак.

Немачка тиме пре може уступити нашој монархији активну улогу на истоку, јер ова посредно заступа и њене интересе, а то саму Немачку ништа нестаје.

Али та активна улога, била она по себи ма како часна, јер се оснива на европскоме мандату, силна трошка стаје нашу монархију.

А и најодушевљенији пријатељ и поборник наше државе неће тврдити, да се њене финансије налазе у таквоме стању, да лако може сносити те грдне трошкове.

Но не узимајући у обзир те трошкове, који у течају времена, на име у продужењу војене акције на истоку могу још далеко већи постати, питање остаје: да ли ће Немачка у свима околностима верно стајати уз Аустро-Угарску, на име ако би наша монархија у течају даљих догађаја у колизију дошла са другим силама...

Немачка је не само опасан непријатељ у рату, као што то сведоче последње њене војне, него је такођер и опасан пријатељ у миру.

Кнез Бизмарк је државник, који се високо уздигао изнад свију сувремених дипломата.

У њему се преварио и сам Нестор европских државника, седи кнез Горчаков, који је иначе свикао, да бере саме лаворике на пољу европске дипломације.

Јавно мнење у Немачкој стоји верно уз Аустро-Угарску и сматра ју за пријатеља и савезника немачке царевине.

Али ако је с једне стране и ван свакога спора, да је јавно мнење велика моћ то је довољно познато с друге стране, да се кнез Бизмарк слабо обзире на то јавно мњење.

Када помислимо, каквих је скокова немачки канцелар учинио за последњих година на пољу унутрашње политике, то је онда заиста оправдана сумња, да ли ће он у спољашњој политици веран и досљедан остати садашњем своме правцу.

Свакако у задатак спада нашој дипломацији, да заступајући сопствене интересе ове монархије, бадрим оком мотри на даљи развитак догађаја на копну европскоме и да се политици кнеза Бизмарка одазива са неком резервом.

Ако је Немачка услед најновијих догађаја против себе изазвала толике непријатеље, то за цело не лежи у интересу Аустро-Угарске, да своје пријатељство тако далеко протегне према Немачкој, да би изгледало, да потпуно истоветује своју спољашњу политику са политиком царевине Немачке.

Томе би лако могла бити посљедица, да би се и наша монархија без нужде и против свога интереса онепријатељила са свима оним силама, што су противнице Немачкој.

Зато се и иште велика мера вештине и опрезности од наше дипломације у садашњим политичким приликама а скорашњи догађаји ће показати, да ли она стоји на висини свога заиста тешка позива.

Политички преглед.

Састанак Хајмерла с Бисмарком даје богато градиво за разноврсне новинарске комбинације. Ма да су оба државника вазда између четир ока у домаћиновој писаћој соби разговарала и радила, и пак новинари свезналице хоће да знају, шта се у Фридрихсрују радило и доконало. Тако „Пешт. Лојду“ пишу из Берлина о истом састанку, те подсећајући на лањску посету бисмаркову у Бечу, веле, да је том приликом истина углављен и на писмено састављен срдачан споразум међу Немачком и Аустро-Угарском, али није подвезан формалан уговор за обрану и нападај. Тај се споразум тиче истоветних политичких циљева, а за извесне случајеве остављено је, да се о њима посебно поведе реч. „Сад канда је“, вели дописник, „наступио таки случај, где треба посебне погодбе. У Бечу слуте, да лако може бити, да ће Аустро-Угарска, у след положаја Енглеске и Русије према Порти, морати au delà de Mitrovitza (чак до Митровице) продрети“. (Уредништво „П. Л“ меће ту знак питања.) Да богме, вели дописник даље, да мудар дипломата мора гледати, да си за тај случај за рана осигура леђа. Тога ради дакле отишао је Хајмерле у Фридрихсрује, и тамо се говорило како да „се Аустро-Угарска и Немачка владају, ако се на Балкану изроди општи сукоб, а тај случај јест, у след енглеске и руске политике, близу“. Дописник вели, да ће од договора у Фридрихсрују зависити, хоће ли се раније или доцније предузети босански поход у новом издању. „Што цар-краљ Фрања Јосип у овај мах путује по својој покрајини, која је највећма изложена, по Галицији, и што прегледа војена обранбена средства у њој, то довољно показује, на што се меродавни бечки кругови за извесну будућност спремају“.

На овом месту вредно је саопштити, шта је заступник на немачком сабору и један од првих поверника бисмаркових, бар. Варнбилер, рекао о **Аустро-Угарско-немачком савезу**, што су га лане Бисмарк и Андраши подвезали. Он рече: Кад је државни сабор претресао војену новелу, званично је доказано, да је Русија два сахата далеко од немачке границе поставила опремљену војску, тако да Руси за два дана са 300.000 војника могу код Бреславе прећи немачку границу. Француској предложе, да подвежу нападачки савез против Немачке и да га одмах оствере, по што је Немачка допустила, да Аустро-Угарска запоседне Босну и Херцеговину. Тај предлог пошљу у Париз, а Вадинктон га пошље Бисмарку у Гастајн. Бисмарк с места прекине своје лечење и отиде у Беч, где подвеже познати савез за обрану од таквих нападаја. Вадинктон, који је предлог тај Бисмарку саопштио, буде по том срушен од Гамбете, који је ту скоро држао познату беседу.

Немачке социјалне демократе држале су 25. августа у Берну у Швајцарској конгрес. Између осталих предмета било је на дневном реду и питање, како да страначке вође, страначки заступници, па и странка сама удесе своју тактику погледом на законе о социјалистама, што су од скора у Немачкој уведени. У дискусији дизане су тешке тужбе против вођа, приговарало им се, да у критичким тренутцима изгубе сву енерђију, не знају, шта да раде, те странку напусте самој себи. Кривили су вође, да немају ни душевне енерђије. Вође су се пак правдале, да су опе само својом мудром тактиком знале и могле одржати странку у целини. Конгрес је на послетку донео одлуку, која изриче, да он, „погледом на законе о социјалистама, сматра, да је она тактика, које се заступници и странка у опште држали, у пачелу добра.“ По томе је странка својим вођама, који у тешким приликама делају, изрекла своје поверење.

Букурештански полузванични **„Романул“** коментарише чланак гамбетиног органа, који Србији, Бугарској и Румунији препоручује тесну свезу ради обране своје независности и својих права и који у изводу засебно саопштавамо, те вели: „Ми бисмо се тој идеји само радовати могли. Нами би мило било, кад би тешња јача свеза спајала мале источне државе. Та слога може се постићи само у намери, да се заједничке обране, ако ко загрози баш тим правима“.

Исти полузванични лист има врло значајан чланак о **подунавском питању** и у њему ово значајно место о положају Румуније према Аустро-Угарској у том питању: „Ма да је Румунија упућена, вели то полузванично гласило, да се сама у се усредсређује, она и пак никако не може допустити, да изгуби нешто од оног, што је већ једном стекла. Жеље у погледу Дунава, што их је токорсе Аустро-Угарска влада изразила, и то баш у погледу оног дела те реке, на ком Аустро-Угарска нема ни педи земље, на ком се на против румунска област шта више дуж обеју обала и до ушћа пружа, — те жеље дирају у суверено право првог реда румунске државе. Но ствар не би тако озбиљна била, само кад би се ту тицало нападаја на право; зло је с тога толико горе, што улога, коју су силе Румунији као чуварици на доњем Дунаву дале, треба да се на ништа сведе. Но кад би се улога Румуније смањила, смањио би се и интерес сила према тој земљи. Ма колико да је по томе пријатељство Аустро-Угарске Румунији драго, и пак она не може допустити, да јој се њена улога одузме, и с тога се надамо, да ће Аустро-угарска влада праведно уважити отпор, што га Румунија на основу јасних наредаба уговора даје, и одустати од захтева, које већ њени такмаци на истоку употребљују за се. Аустро-угарска влада јамачно ће имати довољно разборитости, те се не ће више због оног кочити, што би само од ње могло одвратити симпатије и погерење источних народа, који баш траже не заинтересовану силу, на коју се могу ослонити.“

Као што је Порта једном обећала, данас би пре

бало да нестане са међународног и дипломатског поља **црногорског питања**, бар онаког црногорског питања, како је створено иза и у след одлука берлинског конгреса. Данас би требало да је Ујцић са својом облашћу већ у црногорским рукама. Но како је Порта обећала, на том је само и прошло. До овог часа, док ово пишемо, нема ни наговештаја, а камо ли позитивне вести, која би рекла, да је Порта своју реч откупила. Крај досадашњих „замешатељства“ турских, није никако чудо, што силе нису напустиле мисао о поморској демонстрацији. На против, оне су канда озбиљно прегле, да ту мисао остваре. Предуслов том чину готов је. Велесиле су се сложиле, да демонструју, и погодиле, како и на који начин да ту акцију изврше. И француски су бродови 28. августа из Тулона кренули пут Гравосе. Ако је једном бечком листу веровати, заповедник француских бродова, контр-адмирао Лафон, упућен је, да се у свему, што буде смерало на извршење берлинске одредбе гледе уступања земљишта Црној Гори, има владати по реглеману енглеске швадре; при првом метку топа треба он да престане слушати енглеске наредбе. Француски бродови смеју у свему учествовати, вели исти лиси, само не у непријатељским мерама против Турске. Демонстрација с бродовима дакле — то је свршена ствар, удешена више за то, да Порту принуди, да у опште реши црногорско питање, односно Ујцић да преда, а како ће се међусобна граница повући, о томе ће још бити речи, као и о накнади, што је Црна Гора иште за штету, коју је имала, држећи онако дуго на окупу војску. Вели се, да Црна Гора иште 1,200.000 гроша накнаде.

Из листова.

„Нов. Времја“ говорећи у свом броју од 24 авг. т. г. о путу и одушевљеноме дочеку аустро-угарског владаоца у Кракову, између осталог и ово пише:

„Каквог политичног значаја има ово одушевљење?“ Фрања Јосиф не обилази први пут своје разноврсне земље. Само за последњих пет година био је у Далмацији, Чешкој, Буковини и у Галицији, не узимајући у обзир његове сталне посете у Угарској; свугде и свагда су га дочекивали одушевљењем, но положај ове подунавске монархије није се ни за длаку променио и сам опстанак њезин предмет је очевидне бриге државника јој.

Какве се политике нису — у разним приликама — у Бечу у последње време држали, ... дајући душу своју Мађарима, то кокетујући с федеристама, то натраг идући немачким централистама. Затварајући очи према делима Русије за време рата с Турском Аустрија се пожурила, да задобије лепше комаће од ратних добитака и новим прирастком свога земљишта и народа стекла је нов извор слабости, јер се у исти тренутак бацила у наручија свога најљућега душманина, који ју је искључио из немачкога савеза.

Ово бескрајно тражење правца, као што се види, још се није свршило. Понашање према Пољацима само је један део програма. Пољаци су најпосле врло задовољни што их траже, и пескривају свога задовољства; аустријској влади је врло повољи, што су Пољаци задовољни. Излази, да су сви задовољни. Пита се само, ко се ту обманује?

Је ли могуће и какво зближење Пољака са Аустро-Угарском? У Пољака не изумре мисао о уједињењу. Доказа о томе даје јубилеј Крашевскога. Ако Пољаци и не сањају више о својој независности, и пак предлози Чарториског и Вјелопољског, по којима се Пољска има образовати као држава, скопчана династичком свезом с којом му драго другом бољом државом имају још своју снагу и обманљиву драж.

Но и Чарториски и Велопољски полагали су своју наду на Русију. У томе има још смисла, како с тога, што је Русија словенска држава, која ће пре или после доћи на чело ..... племена, као што је Прусија стала на чело немачких, тако и по опширности пољског земљишта, које улази у састав Русије, јер две трећине бивше републике састављају нераздељиви део руске државе. У сасвим друкчијем положају налази се Аустрија. У данашњем свом положају, т. ј. при немачко-мађарском дуализму, Аустрија је ..... организам, с којим неби било саветно своју будућност скопчавати; ако ли Аустрија пригрли тријализам и Чехе задовољи, то ни отуд неће Пољаци ништа утешнога задобити; остаје дакле очекивати преустројство Аустро-Угарске на федералистичној основи. Ту има две важне околности.

Прво: Је ли могућа озбиљна федерација између Немаца, Мађара, Талијана и Словена? Неће ли федерација бити почетак распадања подунавске монархије? Немци ће нагињати Немачкој, Талијани Италији, Словени ће образовати своје политичке јединице. Угарска остаје острво у словенском свету, које ће мало по мало подлокавати словенски таласи.

Друго: Ако ће федерација да се одржи, мора бити равнотеже у њеним унутарњим деловима и спокојне, мирољубиве политике, као што је у северноамериканском и швајцарском савезу; а је ли могућан мир и равнотежа, кад у савезу учествује члан, који — као Пољаци — хоће да овлада огромним земљиштем до Дњепра и балтичког мора?

Разуме се, да би те претензије пре или после довеле до рата са Немачком и Русијом, а може ли се сумњати у исход сукоба између једне крепке монархије и између државе, која је састављена из комадића? Кад и сад многе народности у Аустрији нерадо гледе њене ратне смерове, и протестовали су противу рата с Прусијом, какве би тек било опозиције при федеративном устројству.

Узимајући све ово у обзир очевидно је, да понашање аустријске владе према Пољацима нема великог политичног значаја. Можда се надају, да ће тим начином обуздати сувишну превласт мађарског елемента, или можда хоће да мало заплаше Русију и да јој одврате пажњу од источних ствари, по и једно и друго једва да ће им поћи за руком.“

Гамбета и балканске државе.

Гамбетин орган „Републик Франсез“ пише између осталог и ово о подунавским државама:

Међусобни одношаји подунавских кнежевина јесу за цело део источног питања, који најмање у очи пада и о ком се најмање говорило; па они су и пак важан фактор, који заслужује сваку пажњу и обзир, кад човек узме да одмерава снаге, што на истоку одлучују. Србија, Бугарска, Румунија, нарочито ова последња, јесу расадници напретка и цивилизације, у којима пуштају клице нове идеје и политичке тежње од велике будућности. Пре 30 година беше румунска кнежевина тако рећи у првобитном стању; једна каста, која само са свог богатства беше аристократска, цеђаше сељака, ударише кулук на њ, владаху полу феудалски обичаји; на том земљишту робовања и сиромаштине не могаше човек наћи ни добрих путева, ни железница, нити иначе каквог система од прометних средстава. Ко би данас у Румунији упознао некадашњу Влашку и Молдавску, у Румунији, која гипе за напретком, која има храбру и изучену војску, која је железницама испрекрштана? Живо је чудо, колико је та земља за четврт века на пред измакла. Србија, ма да није толико исто на пред поступила, и пак је знатно напредовала у политичком погледу. Бугарска тек почиње ступати, она је тек јуче слободна ускрсла, па већ је непобитно показала, да има животне снаге и будућности. Човек мора двоструко ценити, што се ти мали народи труде, да се угледају на најнапредније народе; јер ако се узасећају ропства, те узимају на уму погибли, којима се излажу, ако устукну на зад, онда им и пак њихов положај није толико погодан, да се могу искључиво бавити апстрактном слободом и чистим напретком. Стешњени облашћу силних суседа, изложени су свагдашњем притиску и неспосном пањкању. У таком случају свагда мора слабији попустити упливу јачега, па још ако је осамљен, онда ће се заман од њега отимати. Тако кнежевине вечито морају да се колебају; са страхом прате оне спољашње догађаје; радосно или плашљиво прате оне промену странака и влада, према том, да ли су исте погодне њиховој независности или погибне.

Па и пак мир у том делу истока и равнотежа сојева захтева, да те мале државе не допусте, да ко год дирне у њихову автономију. Оне морају задржати своју рођену слободу кретања. Оне владају на Дунаву од Демир-Капије до Црнога мора; све се три додирују и могу снажну целину образовати, која би себе саму у равнотежи одржавала. Може се и то рећи, да су им и тежње, као год и постанак истоветне. Бугарска исто тако не треба на Румунију да реви, као год ни ова на Србију. На против, добро схваћен интерес тих трију кнежевина захтева, да потраже земљиште за солидан и трајашан споразум. Како се њихове владе сложе, да се међусобно потпомажу, оне ће силом одношаја бити заштићене од спољашњег притиска и од себичног дошаптавања, што смера, да их осами, и не ће их више спопадати страх од туђинаца, који у њих врло често угушује народни напредак, ако не изазове недогледне министарске кризе. Попављамо, није само ради источне равнотеже нужно, да кнежевине у потпуној слози живе, него то би дало ванредан полет редовном развитку тих држава. Владе по кнежевинама много се брину, хоће ли овоме угађати, онога одбијати; може се шта више рећи, да им је то главна брига. За цело Румунији, Србији и Бугарској приличи, да са суседним или оближњим државама добро живе, али оне морају пре свега пазити па заштиту своје независности, а да им то полази за руком, мора им први посао бити, да на чело свог политичког програма ставе то, да су споразумне у погледу постављене мете и да сложно иду к тој мети. Кад кнежевине то постигну, онда ће слободно дисати и не ће се више имати чега да боје.

Друга колективна нота о грчком питању

гласи:

Потписане владе проучиле су одговор, што га је Порта 14. (26.) јула дала на колективну ноту од 3. (15.) истог месеца, у којој оне њој саопштавају финални акат берлинске конференције, што се тиче исправке грчке границе.

По што је Порта у том одговору разложила своје приговоре закључцима финалног акта поменуте конференције, изразила је жељу, да силе посреднице опуномоће своје заступнике у Цариграду, нека с њом ступе у преговоре тога ради, да у споразуму коначно одреде граничну пругу, као и да уреде споредне тачке и подробности, што стоје с тим питањем у свези.

По заповести својих влада потписанима је част, да Њег. Ексел. Абедину паши саопште, да, по што је берлинска конференција своју одлуку донела после темељног расуђења и у след савесног проучења разних пруга, прво од отоманске а после од грчке владе предложених, силе посреднице не могу на то пристати, да се о тој ствари на ново реч поведе. Оне се могу само конференцијске одлуке држати, коју су одобриле, и на ново је Високој Порти препоручити као такову, која одговара берлинском уговору и записнику.

Владе Немачке, Аустро-Угарске, Француске, Велике Британије, Италије и Русије не могу по томе потписане опуномоћити, да се упусте ни у каку дискусију ограничној прузи. Могу их само опуномоћити, да проуче сваки предлог, који би им Порта саопштила, или што се тиче најбољег начина, како да турске власти напусте области, којих се конференцијска одлука тиче, и како да се исте предаду јелинској влади.

ДОПИСИ.

У Сомбору 28. Августа. У поштованој „Застави“ био је лане један допис из Сомбора у коме је изложено како ученици на овд. гимназији пате, пошто им је катихета невјежа. Па је онда изишао и одговор истог г. катихете, који није ни мало сумњу разгонију.

Овдашњи г. Прота, кад је год при испиту на гимназији присуствовао, увек се изражавао најнеповољније. Напослетку, као што сам извештен г. Прота јавио је то више пута његовом високопреосвештенству, те је искао да га именује за надворника веронауке, да би могао успешно инспицирати рад истог г. катихете, као што је то учинио римокатолички владика. Али његово високопреосв. нашло је за добро, да у корист дотичних ученика и саме веронауке неучини никакво расположење, с тога се г. Прота опет није могао самовољно изложити можда равнодушном предусретнућу од стране управе школске, те је с тога само при годишњим испитима учествовати могао.

Но концем ове школске године, буде исти г. катихета вис. министар. решењем са катих. звања и српског језика скинут, и на његово место г. Милош Јанковић именован. Али овај није хтео да напусти катихетство на овд. основ. народ. школама и на вишој девојачкој школи, те се захвали на почасти.

Његово високопреосвештенство већ је двапут употребило свој положај, те је препоручило Борђошког; али у црној књизи стоји записано — омладинац. А то је плод исте кујне, која сад његовом високопреосвештенству служи. Ми смо се надали да ће овом трећом приликом известно Борђошки реузирати; али како се удивисмо и убезекнусмо, кад дође вест, да се бивши скинути катихета наново у звање поставља. Па ди ти је владико уплив, кад влада диже оног на столицу учитеља веронауке, ког си ти једва могао да скинеш!

Ево вам слике колики уплив има Герман тамо горе!

Ал томе се не треба дивити: та ко се игра с ватром опече прсте.

Ко каноничне основе своје матере цркве изиграва, бива после свуд у свом раду изигран. Данас није Герман више у праву да у свом црквеном делокругу уређује; а то је посљедица оног, што је дао право своје цркве тамо у руке, де нетреба. ?

х. Грачац 19. августа. У броју 194. „Обзора“ изишао је из средине наше допис у погледу прославе 50 годишњег рођен-дана Његова величанства, цара-краља Франц Јосифа I, којим је смјер била дописникова, ударити нама Србима овђе пред свјетом моралну ваушницу, тобож због некоректна поступка на тај дан, а пофалити своје присташе Хрвате, као што се из запорне уредништва увидити може, које овако довикује: „Даље не спада у нашу задаћу. За оно су области, кад њима није заворно, чему да се други ешофира, а најмање би доликовао какав ружан ванат. Сваки гријех носи своју каван, па ће се и то казнити на онима, који пропуштајућ такове велике гријехове могу шкодити ствари Хрватској. Будимо добри родољуби, бранимо одважно своје па се за се не бојмо тије појава. Уред.“

А да не би читалачка публика помислила да је и збиља на тај дан некакав велики гријех почињен, то ми дозволите господине уредниче мје-

ЛИСТАК.

НЕСУЂЕНИЦА.

(Наставак.)

Месечина као дан; време тихо и топло чисто би човек помислио да је Илијнска ноћ а није јесенска. Двоје по двоје испод руке иду унапред па певају од миле воље, све се разлежу она брда и долови, а гајдаш накривио шешир па за њима свира.

Сваки се забунио о себи, сваки имаде по једну пратиљу уза се око које мора да се бави да је води и разговара, само се нико није бринуо шта ће да буде од оног исмејаног, оног наруженог и ирезреног Гавре што је целом друштву на срамоту служио, ко ће њега да води кад га је тако вино забунило?

Њега оставише сама себи.

Кад то виде Дамјан, узме га под руку па га одведе кући.

Дамјан је ту ноћ врло ружно проспавао; по његовој се глави врзоше свакојаке мисли. Мислио је на Фанику и на њен одговор, срдио се на себе, правдао је њу, после је опет правдао себе а њу окривљавао као рафиринату препредену жену, која се само чини да је света а није. У својој зловољи замрзи на цео женски род, после му засија она у анђелској светлости поштења и верности женске на спрам свога мужа, а сам себи постаде страшилом, које тог анђела хоће у провалу невере да сруши, док у том и незаспи.

Сутра дан буде цело друштво код Штромаузера на ручку, који хтеде да пред полазак бранков јошт једаред својски проведу и попију коју чашу зарад срегна пута.

Сви се искупе, само што Дамјан и Гаврa остадоше дома.

Штромаузерова је кућа мала, с поља чиста и угледна а у нутри је такав ред какав само може да буде ди је домаћица на свом месту. Ту ти је све пуно као око; у кујни бакар орибан и светао као огледало, на прозорима лонци с цвећем што се испреплело па загушило светлост да не може у собу да уђе; на пећки и ормановима везана стаклад варена воћа, смочара пуна смока, на тавану храна у подруму вино — као у царевини.

На сред гостинске собе постављен је дугачак, белим простирачем застрт сто, уз којега су углађене плетене столице а на среди и крајевима столним, намештене су повисоке чаше с различитим цвећем гостима за почаст. Домаћица у лаком; простом руху без украса, препасала белу прегачу као снег а за косу приденула јесењу ружицу, па мила као што је, весело дочекује госте нудећи сваког да се посади на место.

Кад се сви искупе донесе се јело на трпезу. Но расположење за време и после ручка као да не бијаша онако бујно као што то зна да буде у старчевој кући. Опажала се нека усиљеност, неки умор; ако проговоре двоје троје остали ћуте па слушају; породи се жагор и смеј то потраје за неко магновење па опет умукне. Тако је то обично ди год су за столом заљубљени што се скоро морају да растају па се и њихова сета пренесе и на друге као зев,

Бранко и Зорка седећи једно уз друго не проговорише ни две упакрст. Он се намргодио па гледи у тањир а она се снуждила па тек по кад кад дубоко уздане.

За цело време држаше се за руке.

Домаћица је већ одавно примегила да су главни виновници општем нерасположењу ово двоје и да дотле неће бити живости и весеља докле се год или неодвоје или ти не наведу на смеј па да се разоноде и расеју. У тој намери дође она па се посади поред Бранка а барон Коку подњука да се Зорци удвара и да је насмеје.

Бранко се мало по мало упусти у разговор с њоме, постаде живљи и задубив се у конверзацију смете с ума да се приближује време, кад ће да се за читаву годину растане са својом милом и драгом.

Тек када прене и погледа на страну примети да је Зоркино место празно, да ње у соби нема. У тај пар нестане вина испред њих а домаћица опазивши да је боца празна устане па ће отићи да налије стакло а ту прилику употреби Бранко те оде да види куд се дела Зорка.

Из малога дворишта, што је преграђено летвама да живина не досађује цвећу, воде вратаоца у веће, пространије а отуда на десно иде се у подугачак врт, који је од краја на крај засађен лозом, што се пење уз чардаклије. Ту на среди ди се ове укрштавају начињена је сеница на свод исплетена лозовином и осенчена широким лишћем а у сеници самој укопане су две кружне клупе с једне и друге стране.

Ту на клупи седећу затече Бранко своју драгу суморну и плачну. Седнувши покрај ње узме је за руку а десном је руком обгрли око струка па јој се загледа у оно пуно жаркасто лице њено.

— Јел злато моје што си устала од стола? — питаше је драги па јој стане да љуби белу руку, по којој се попружаше плаве жилице.

Зорка ћуташе.

— Јел злато — упита је на ново, па јој се пригне сасма близу образа њеног — зашто си устала од стола.

Да вам не сметам у разговору с лепом домаћицом — одговори ова тихо и озбиљно, гледајући испред себе.

Бранко се узвери у њу па дуго немогаше да верује е да ли је заиста добро чуо, што му драга мало час каза. — „Да ми несметате у разговору с домаћицом“ рекосте ви — прихвати овај зачуђено — као зашто да ми сметате? Ваљада ја немам никаквих тајана с њоме које ви не би смели да чујете?

Ко зна?

— Тако? Дакле то сам ја заслужио од вас па још при поласку моме? Добро госпођице Зорка! То рекав устане па пође да иде, али га девојче ухвати за руке, па му очима пуним

ета у вашем и нашем цењеном листу, да коју у обрану наше части проговорим, те да изнесем у правој слици прославу тога велеважног дана, те тиме прилику пружим знати жељним, шта је на самој ствари и на чијој је страни кривица. (Како остало не стоји у свези са обраном противу „Обзоровог“ дописа, то прелазимо на саму обрану. У.)

Сад да пређем на оно плаштом од уредништва заогрнуто, тако званом неком денунцијацијом.

У ½1 сат био је обед код овдашњег трговца челик Србина Тривуна Мандића, кога је хвале вредни господин котарски престојник Ноли аранжирао. На средини обеда напита је здравица Њ. Величанству, која је попраћена са одушевљеним многаја љета и Боже живи и пуцњавом и тако се забављасмо до 6 сахати у вече сасма мирно.

Друштво се као што реко у 6 сахати растало те су се већином сви пошто су се свежа зрака наживали, око 7 сахати код чаше пива код нашег Тривуна искупили те разнолике пјесмице пјевали, но већим делом српске, међу тим дође поп Мате Гринхут са колегом Уредом те и они код нас посједаше. Током нашег разговора устаде Уреда коме је ово већ други јуриш на српско име, те се попе у прочељу на столац као јарац на лупатак, те поче неумесне изразе употребљавати према нашем друштву, на које му један од присутније рече: окани се попе ћорава посла, не гули коре да не буде горе. Он што но ријеч ни пет ни шест, него нама упреко да смо к . . . . влашки, ви нијесте Срби, несмијете пјевати српске пјесме и т. д. Питам, коме да образ не поцрвени и прси од ужаса не ускипе? Ал при свем том друштво се лијепо растало након подужег дишпута. Имаде ли ту какав гријех кога уредништво у запорци спомиње? Па кад уредништво довикује: бранимо одважно своје, та ваљда нећемо ни ми допустити да нам се наше најсветије пориче и гази. Не бијаше такије појава барем овђе међу нами, док лане не дође неки паразит, који бијаше као у неком бунилу, те опојен духом неке фракције ћео је порицати српско име, али фала увиђавности главно-командујућег, који га из средине наше удали. (Чујемо да је у Слуњу, те је и тамо почео мутити). Од тад се почео наш једини српски лист „Застава“ у нашој читаоници презирати од непознатије и парати.

И народ је прости упознао ту разлику писменску. Ми никада нападали нијесмо, него смо увек у дефензиви, као нападнути морамо одлучно словом одбијати наше нападаче, који су се у толико осмјелили, да у највећем друштву нашем српском, па макар тај порицало изолиран био, почне негирати име и народност српску.

Оканте се људи ваше интолеранције, та Турци турче Милоша и Марка 5 стотина година па немогоше ништа учинити, а камоли да ви нас у једном тренутку похрватите. У мјесто да се вближисмо ми се раздвајамо у неке таборе; а ко је томе крив лако је погодити. Оканте се људи денунцијације и таквог подметања, код нас нико на ту мисао дошао није, да пориче што је ваше па зашто да вама наше име као ђаволу тамјан смрди? Знајте да су Срби као поданици ове монархије ваљда вјерно испуњавали дужности на које су се обвезали; то сведочи мирна савјест наша; то потврђује непристрасна историја, то су признали свечано сви прејасни владаоци од блажене успомене Леополда I. до срећно владајућег цара-краља Франц Јосифа I.

Из Подравине. Неизвјестно стање на вршку наше јерархије и аутономије држи сваког родољуба у грозничавом расположењу, које га баш сили, да о том размишља.

И мене, Србина, који свој род нада све љубим, муче црне мисли тим више, што невидим, да би на реченом вршку нормално стање скоро наступило.

И збиља, „најмилостивији“ администратор нежели народа задовољити; он као да невна пословице: „глас народа, глас сина божијег.“

„Најмилостивијем“ администратору доказано је, да је погазио поштовање старијега, да је повредио каноне; њему је бјелодано доказано, да га народ нељуби; па ипак хоће силом народу да се нарине; да обори јамство народа за обстанак, и да тим дође до деспоције над народом.

Промотрили се овај његов поступак с моралног гледишта, то ћемо опазити, да г. администратор љуби већма мало добро него велико, већма се боји малог зла него великог; он несхваћа нит има чувства великог и лијепог појму „родољубље“; он је у очигледном протисловију с моралном нормом.

Да га је висока мађ. влада нагонила, да се прими администраторства могао се на тој части захвалити да је у њем дух српски дисао; а то би био и онда могао, ако би га чак и његова достојанства лишили; та српски народ имао би чим свог мученика наградити; ал он неће тако; он воли тренутну милост могућника, него лаворике од народа. Свака сила за времена.

Силом оће патриарх да буде; а несећасе Рошфортова цара, моћнога Наполеона, ком догађаји чак царство отеше.

Па како ће понаша овдашњи наш народ према тој промјени?

У овдашњим општинама изузев мањицу, нема никога интелигентнијег, осим свештеника и учитеља. Одбори и скупштине састоје се само из неког сталежа, из ког је већином и председник, ти обично и незнају о таким стварима; а напосе о овој ништа, па како ће онда проти тој промени протестовати.

Рећи ћете: зашто свештеник не упути народа, и то ћете с правом питати.

Они су пасивни из разлога, што се боје свог просвештеног, оком се поговара, да ће у мир, ваљда с тога, што му је мило, што је Анђелић администратор, ал ја кажем да је то детиња бојазан. Свештенство у правом смислу мора бити бранитељ вере и народности, та оно је народно, српско, а не космополитско; оно мора свом народу светлити, али оно жали боже то пропушта.

Можда би и они вољели, да доспију па ново под калуђерски деспотизам.

Учитељи, који би што радили, устручавају се опет од свештеника, неће да се мешају у његове ствари; а што да речем о посланицима? Они ни мукает.

То су разлози с којих овдуд представке за сабор изостају; ал хвала Богу, овдуд нестижу такођер ни повјеренице нити представке проти сазиву сабору г. администратору.

На свршетку примјетити ми је и то, да је народ већ навикнуо на самоуправу и нитко је неможе изкорјенити. Зловоља народа повећала би се тек онда, кад би аутономне институције смањивати ил укидати почеле. Онда би глас народа могао постати глас сина божијег.

Долово 26. августа. Непропуштам вас овим известити, да је наша црквена општина у скупштинској седници од 17. о. м. једногласно закључила: да представком на саборски одбор тражи скорији сазив црквено-народног сабора због промене у српској јерархији.

Из суднице.

Поротна разправа против Гаври Гринхуту, бившем уреднику „Слободе“, одржавана је у суботу 4. о. м. пре подне код кр. судбенога стола загребачкога. Судиште састојало се од г. Флориана Кавића као председника, гг. Алекс. пл. Шуљока, Јос. Унфогла и Јарослава пл. Вакановића као приседника и г. Маркулина као перовође. — Оптужбу заступао је управитељ државног надодветништва витез Цуцулић; бранитељи др. Давид Старчевић, одветник из Јаске, и Мијо Ткалчић из Загреба. Поротници: Делапка, кућевластник; Ђуро Дежелић, градски сенатор; Дијанић бријач; Јосип Душек, лимар; Вјекослав Кох, звоноливац; О. Крежма, сластичар; Ст. Малецки, гостионичар; Морић, лицидар; Патриарх, куће властник; Станко, куће властник; Шега, трговац; Владислав, куће властник и као поротни заменик Коцијан, гостионичар.

Председник опомиње пре свега обћинство на мир и ред, јер наруши ли се овај, да ће му ваљати поступати по пропису закона. По том се обрати према обтуженику, питајући га за име, доба, родно место и занимање.

Обтуженик — подоста млад, у црно одевен — одврати: Гаврa Гринхут, 31 годину стар, родом из Сења ожењен, отац троје деце. Исти је био уредником „Слободе“ до 1. јула т. г. а сада пословођа „Приморске тискаре“. — На питање председниково, да ли јебио досад судбено кажњен, — одговори да није, осим што је за штрајке слагара у Загребу, пре неколико година био у истражном затвору 36 сати — На то га упозори председник, да пажљиво слуша обтужницу те на питања помно одговара. Иза тога рече председник поротницима, да им се ваља заприсећи, да ће разлоге наведене за и против обтуженику позорно саслушати и савестно их уважити. — Поротници се заприсегну.

Перовођа позван по председнику поче читати обтужницу, која гласи: Гавро Гринхут, родом из Сења, римокат., 31 годину стар, ожењен, писмен, непорочан, бивши одговорни уредник повременог часописа „Слободе“ излазећега на Сушаку, обтужује се, да је као одговорни уредник повременог часописа „Слобода“ излазећег на Сушаку примио и да на 28. марта 1880. у бр. 39. реченог тискописа уврстио чланак под насловом: „Гледстон и Аустрија“ у којем се налазе и следеће ставке:

„Цар Аустрије, који је посве у шака мађарских прања уз основе, којим је сврха угушити и сатрти слободу ослобођених тек државица Балкапа, те тамо основати своје господство, било то оним народима по вољи или небило.

То је доста јасно.

Наши читатељи знаду, да наше гласило незаступа друга начела, него их је г. Гледстон пред својим бирачима исповедио. За нас дакле нема тај говор ништа нова, ми хтедосмо само узтврдити чињеницу, да и изван Хрватске има одличних мужева, који познавајући донекле Аустрију, о њој суде једнако, као што и ми.“

којим се узвишеном владару повестнички неистините и неплемените намере пришивају, те Величанство круне погрђује, да је с тога повредило дужно поштовање према цесару те уједно апост. краљу краљ. Хрватске, Славоније и Далмације, досљедно починио као сукривац злочинство увреде Величанства означено у §. 5. 63. к. з., а кажњиво по §. 63. к. з.

За тим, да је као одговорни уредник повременог часописа „Слободе“ излазећег на Сушаку примио и дана 5. свибња 1880 у броју 54. више реченога часописа уврстио чланак под насловом „Балкан народа“, у којем се налазе и следеће ставке:

„Само несретни становници Босне и Херцеговине и оног дела Хрватске, који данас стењемо под тешким јармом Аустро-Мађарије као да нису у броју оних сретника, који су звани на баштину Турске“. — За тим:

„Или ми можда нисмо народ Балкана? Јесмо, јер тога нам не може опорећи цела Европа. Географски положај, у којем се палазимо, допитује нас онамо, одакле нас је могла изкључити само незахвалност швабска и издаја народњака“. — За тим:

„С Босне и Херцеговине пасти ће тешки јарам неизвестности. Швабскому „Drang nach Osten“ бити ће пресечен пут, а из кола тих слободних државица не сме више ни Хрватска изостати; која да се данас не ослободи, криви су народњаци и њихова издаја. А да ли ће те слободне државице створити савез под покровитељством Русије или Енглеске и како ће оне ту ствар уредити, то стоји до њих самих и како њима право буде мора и остала Европа бити задовољна“

којим се узнастоји раздраживати на презирање и мржњу против узакоњеној државној свези краљевине хрватско-славонске, краљевини угарске и осталих краљевина и земаља спадајућих у свезу царевине, односно монархије аустро-угарске, да је дакле према том починио као сукривац злочинства сметања јавнога мира означено у §. 65 сл. а кз. односно у §. 2. закона од 29. августа 1879 о преинаци односно надопуни неких установа казненога закона крепостна за краљевину Хрватску и Славонију (зак. чл. XIV. 1870. бр. 60 збор. од год. 1870), које је злочинство кажњиво по §. 65. односно с обзиром на §. 3 кз. по §. 63 кз.

У образложењу, које се иза тога читало, наведени си против горе реченим ставкама у обтужби следећи разлози:

Одговорни уредник „Слободе“ позван на одговорност узтврди, да није саставио чланка, „Гледстон и Аустрија“ он, већ њему добро знана особа коју ипак именовати неће, па да је он тај штампани спис за увртстење у часопис „Слободу“ примио и уврстио, а то да је учинио с тога, што је говор Гледстона и у других повремених штампаних списи био паштампан.

За штампани спис „Балкан народа“ такођер рече, да је тај штампани спис примио и у часопис сам уврстио, јер није држао, а ни сада не држи да му је садржај кажњиве нарави.

Уједно тврди, да штампани списи не могу бити предметом казнене истраге јер их је кр. речка поджупанија заустависла.

Но ако се уважи, да не предлежи доказано, да је Гледстон баш оне речи о Њег. ц. кр. ап. Величаству изрекао; пак да је то баш и доказано, да се с тога ипак усвајањем те изјаве нити писац тога чланка, а нити окривљеник одговорности пред судом тога ради решити не могу; да је предметом казнене парнице једино упитни тископис а не други који тископис, који је на просто говор Гледстона одтискао; да је управо у том чланку ухваћена пригода под тобожњим ауторитетом страног државника, повредити дужно поданичко штовање напрам премилостивом краљу и владару; да из целог садржаја и смера, а нарочито из наведених ставака белодано произлази, да је писцу и ширитељу тога тискописа намишљај био тим чланком друге на мржњу и презирање против узакоњеној државној свези краљевине хрватско-славонске, краљ. Угарске и осталих краљевина и земаља спадајућих у свези царевине односно Аустро-Угарске монархије раздражити; те да је за кривљу окривљеникову по обстојећи зак. прописи неодлучна чињеница, да је упитни штампани спис по редарственој власти заустављен; да и сам признаје, да је у исто време, кад је поджупанији речкој дужностни примјерак предао, часопис разпачавати почео, морао се Гаврa Гринхут, који је упитне чланке примио и у повременом штампаном спису „Слобода“ штампати дао, обтужити као сукривац злочинства увреде Величанства означене у горе наведеним параграфима.

Председник: Господине обтужениче, имадете ли што за своју обрану навести?

Обтуженик: Ја не ћу говорити сада, већ, буде ли потребно, казати ћу касније коју.

Председник: Јесте ли читали овај чланак „Гледстон и Аустрија“, пре но сте га уврстили у „Слободу“?

Обтуженик: Ја сам дотични чланак дао штампати, непрочитав га прије, јер је потицао од добро ми знане особе, и друге су га новине већ прије тога донеле, но пошто је био заплењен, упозорен тиме, прочитао сам га и више пута.

Држ. надодветник: Како је то, господине обтужениче, да сте знајући да је тај чланак „Гледстон и Аустрија“ заплењен, у следећем броју опет га одтиснути дали, ставив му други наслов?

Обтуженик: Опростите, мислим да ми није овде на ово одговарати, јер сам већ чинио пред делегираним судом у Бакру.

Председник: Ви имате сада прилику, да на питања одговарате, с тога није у реду да се од тога узтежете.

Пошто председници и поротници не ставише никаква питања на обтуженика, пређе се на читање целог чланка „Гледстон и Аустрија“. А за тим би прочитан записник поджупаније речке, којим је обтуженик изјавио био, да је у исто време, кад је почео разпачавати горе наведени штампани спис, послао кр. поджупанији дужностни примерак.

Председник Шуљок: А шта разумевате ви под цензуром? — по закону тисковном цензура необстоји.

Обтуженик: Ја незнам, да ли по закону обстоји или не; ја нисам правник него само радник, те по мом наравном схваћању обстоји она, дочим се могу штампани списи запленити, а и вел. жупан г. Рајзнер у приватном разговору изразио се, да је има.

Перовођа прочита иза овога цели чланак „Балкан народа“, за тим две сведочбе, једну од град. поглаварства у Сењу, други од обћинскога поглаварства на Сушаку, Овим се потврђује, да Гавро Гринхут нема никаквих мана те да је до селе непорочан.

Пред након прочитаних свих разправа тичућих списа даде реч државном надодветнику витезу Кукулићу, да мотивира обтужбу.

Изјаве српских општина.

Досад су ове општине закључиле претставком на саборски одбор тражити што скорији народно-црквени сабор због промене у српској хијерархији:

Нови Сад, Чуруг, Вел. Кикинда, Рума, Башахид, Итебеј, Баја, Сента, Сентомаш, Суботица, Моло, Вел. Бечкерек, Карловац, Петрово Село, Митровица, Пакрац, Госпођинци, Турија, ђала, Шид, Адоњ, Сомбор, Фаркаждин, Ст. Бечеј, Меленци, Вршац, Ада, Брђани, Јабука, Чаково, Сенђурађ, Ириг, Дивош, Жабаљ, Черевић, Беочин, Паланка, Перлез, Чалма, Панчево, Врховине, Вел. Поганац, Борово, Варјаш, Вуковар, Бела Црква, Тамишвар, Негославци, Каменица, Јазак, Кореница, Кукурузари, Тиса-Хиђош, Долово, Јасеновац.

Нови Сад, 30. августа. — Настојањем г. Косте Павловића уписали су се у чланове „Матице српске“ ови родољуби из Сремских Карловаца: Др. Исидор Ћирић српски народни секретар, с целом пристојбом од 50 фор.; и даље: Стеван Ристић градоначелник; Иван Стефановић пристав котарскога суда; Стеван Живковић капетан у миру; Лаза Обреновић варошки бележник; Никола Сланкаменац трговац; и Коста Поповић трговац. — До сад има свега 16 чланова матичиних из Карловаца, али се надамо, да ће их се оданде још више јавити.

= Као што смо поуздано дознали, покренуће се овде у Нов. Саду опет недељни лист популарно--поучан за народне потребе, као што је био „Глас Народа“ и „Задруга.“ Излазиће од нове године. Излажење је листу осигурано. Лист ће тај доносити и кратке политичке вести, а радиће на њему наши припознати писци, који су и пре писали у листовима те врсте. Писцима ће се радови награђивати, те ће се тако нашим популарним писцима пружити прилика, да у том листу раде за народне интересе, а уз

сува, очима, које беху помућене ускомешаним чуством — прослови да остане код ње.

Тај поглед у којему је исписана неизмерна љубав и туга за њим прикова га за земљу као да је опчињен тако, да се маћи немогаше.

Седнувши на место заћуташе обоје.

— Дакле ви сутра одлазите Бранко — рећи ће Зорка после дугог ћутања.

Одлазим.

— Па мени о томе и неказујете ништа.

За бога што да вам унапред казујем, кад и сам стрепим од тога часа кад ми се ваља опростити с вами — рече он па снуждено обори главу на прси.

Лако је вама — ал тешко мени јадној.

— А зашто да је мени лако?

Тако — одговори девојче бришући суву у оку — што ви имате у Бечу доста Немица па ћете за мене и заборавити, а ја! — То изговорив покрије лице марамом, па стане да плаче.

Бранку је пуцало срце од жалости за овим дететом; наслонивши намрштено своје чело на руку тешко уздисаше од бола, јер му се голем терет свалио на груди па му узапти дисање. По глави му се окретаху све неке испрекидане мисли у ковитлац, између срца и разума одноче жестоки бој; бој као кад талас удари о стену па у миријаде капљица раздробљен стропошта се малаксао у море. Тако се разбијаше разум о срце и чуство о стену неумитне дужности.

Ићи се мора, јер само је тако узети може ако што пре своје науке сврши па до леба дође.

Прикупиши сву своју чврстоћу да се не разњежи сузама драгиним, тешио је он и блажио речма и пољупци па јој се закуне душом и поштењем, да ће само њу узети чим школе сврши а томе ће требати нешто више од две године дана.

— Дакле јел вера?

Јесте, вера је — рече Зорка љупко смешећи се па га удари по пруженој му десници, за знак да је уговор потврђен.

— Добро — рече Бранко — ово би био уговор готов ал печат?

Зорка му пружи мала устанца која се с његовим стопе у дугачак, слатки пољубац.

Пошто се изравнају и помире уђу испод руке у нутра а остали се чинише као да их нису ни приметили да ових међ њима не бијаше.

Штромаузер као добар домаћин који се тек пред ноћ развеселио, задржи госте и на вечеру па тако се ови тек после поноћи дома разиђоше.

Сутра дан у зору отиде Бранко лађом кући.

Одласком бранковим постаде Зорка са свим друга девојка. Нит је та ишла куда, нити се облачила недељом у стајаће руво, већ би навек тужила и венула а кад је почела што да ради то би у сред посла застала па би се замислила бог те пита куда.

(Наставиће се.)

сходну наплату за свој труд. Подузеће, које покреће тај за народ наш неопходно потребни лист, у стању је жртвовати повећу своту, да лист што бољи буде и да се у народу одржи. Опширнији програм изићи ће кроз кратко време. Желимо лепа успеха томе родољубном подузећу.

НОВИЈЕ.

— Српски заступник из Софије, Сава Грујић, отишао је по налогу своје владе у Источну Румилију, да скупи податке о војеним средствима јачачких дружина. У Пловдиву је Грујић одсео у руски консулат, а отуда ће даље по провинцији.

— Из Петрограда јављају, да Порта ни по што не ће да Црној Гори уступи Груде и Диноше. Руски посланик упућен је, нек изјави Порти, да није доста, да она сам Ульцињ уступи, и да се то не може узети, као да су тим потешкоће уклоњене. Узима се, да Енглеска тако исто мисли.

— Риза паша јавио је жицом 26. авг. Порти, да се спрема, да још истог дана са 4 батаљона у Ульцињ оде и да спреми што је нужно за предају.

— „П. Л." јављају из Скадра, да Риза паша осим одбора лиге води преговоре с ульцињанима, и то преко ульцињског заповедника луке Хаџи-Начиди-аге. Обећава им, ако се неуспротиве, него усхтедну се иселити, да ће добити велику накнаду у новцу и земљи. Арбанашки заповедник табора Осман бег Батица и повереник лиге Јусиф бег Соколић одмах су то јавили одбору лиге у Скадар, који је одмах заповедио, да се одбију све понуде портине. Тешко, да ће се Ульцињ на миру предати.

— „Беч. оп. нов". јављају, да је у Паризу сваког изкенадила вест о спојењу Отахајита с Француском. Краљ отахајитски Помар V. прогласио је спојење 17. јуна. Отахајитски архипел лежи на путу из Инђије у Америку. Кад панамски истам буде прокопан. Отахајити ће добити врло велику важност. Свет је радознао, да чује, шта ће Енглеска и Сједињене државе америчке на тај корак Француске.

Разне белешке.

(Славонско-хрватска војна Крајина) за који месец дана, а можда и раније, спојиће се славонско-хрватска Крајина са троједном краљевином. Како у Крајини живи знатан део српског народа, то не ће згорег бити да наше читаоце упознамо са статистичким податцима војне Крајине, с подацима које ми вадимо из извештаја дра Карла Холдхауза о економној изложби војне Крајине у Бечу године 1866, који је своје податке црпео из званичних извора аустријског министарства војног, (које је управљало војном Крајином) а предао их јавности 1867. Истина да ти подаци нису нови и да боме има пуних 14 година, но како у опште нема новијих података о војној Крајини, а Холдхаузови су подаци аутентични, то их ми овде у изводу доносимо.

Бивша војна Крајина састајала се из 14 пуковнија и 1 батаљона.

Пуковније су ове:

1. Личка пуковнија са 46 □ миља и 86.461 становника, од којих су 66% православне, а 44% католичке вере — 57.063 Србина и 29.396 Хрвата. На једну □ миљу долази 1879 душа. Главно место (штабно) Госпић.

2. Оточка пуковнија са 49 □ миља и 77.447 становника, од којих су 45% православне, а 55% католичке вере — 34.848 Срба и 42.592 Хрвата. На једну □ миљу долази 1581 душа Главно место Оточац.

Огулинска пуковнија са 44 □ миље и 81.165 становника, од којих су 46% православне, а 54% католичке вере — 37,333 Србина и 43.826 Хрвата Па једну □ миљу долази 1831 душа. Главно место Огулин.

4. Слуњска пуковнија са 25 □ миља и 67.790 становника, од којих су 47% православне, 44% католичке и 9% унијатске вере — 31.861 Србина и 35,931 Хрват. На једну □ миљу долази 2712 душа, Главно место Карловац.

5 Вараждинско-крижевачка пуковнија са 28½ □ миље и 66.567 становника, од којих су 27% православне, а 73% католичке вере — 17.971 Србин и 48.588 Хрвата. Па једну □ миљу долази 2336 душа. Главно место Беловар.

6. Вараждинско-ђурђевска пуковнија са 36⅕ □ миље и 87.300 становника, од којих су 22% православне, а 78% католичке вере — 19.206 Срба и 68.094 Хрвата. На једну □ миљу долизи 2408 душа. Главно место такође Беловар.

7. Бродска пуковнија са 38¼ □ миље и 76 782 становника, од којих су 8% православне, 91% католичке и 1% лутеранске вере — 6.142 Србина и 69.869 Хрвата. На једну □ миљу долази 2007 становника. Главно место Винковци.

8. Градишканска пуковнија са 33¼ □ миље и 58.914 становника, од којих су 24% православне и 76% католичке вере — 14138 Срба и 44.771 Хрват. На једну □ миљу долази 1772 душе. Главно место Нова Градишка.

9. Петроварадинска пуковнија са 36 □ миља и 96.213 становника, од којих су 79% православне, 14% катол. и 7% лутеранске вере — 16.005 Срба, 13.469 Хрвата и 6.739 Немаца. На једну □ миљу долази 2468 душа. Главно место Митровица.

Прва банска пуковнија са 24 □ миље и 67.303 становника, од којих су 67% православне а 33% католичке вере — 45.091 Србин и 22.209 Хрвата. На једну □ миљу долази 2804 душе. Главно место Глина.

11. Друга банска пуковнија са 24 □ миље и 61.895 становника, од којих су 64% православне а 36% католичке вере — 39.609 Срба 22.280 Хрвата. На једну □ миљу долази 2.579 душа. Главно место Петриња.

12. Немачко-банатска пуковнија са 24⅕ □ миље и 103.575 становника, од којих су 71% православне, 15% католичке, 10% лутеранске и 4% калвинске вере — 63.687 Срба, 9.847 Румуна и 30.035 Немаца. На једну □ миљу долазе 2.254 душе. Главно место Панчево.

13. Румунско-банатска пуковнија са 95 □ миља и 92.001 становником, од којих су 91% православне а 8% католичке вере — Срба? Румуна 83.720, Немаца? На једну □ миљу долази 969 душа. Главно место Карансебеш.

14. Српско-банатске пуковније са 44 □ миље и 90.241 становника, од којих су 92% православне, 6% католмчке, 1% лутеранске и 1% калвинске вере — 60.020 Срба, 23000 Румуна и 7.218 Немаца. На једну □ миљу долази 2.051 душа. Главно место Бела Црква.

15. Шајкашки батаљон са 14 □ миља и 30.884 становника, од којих су 94% православне, 5% католичке и 1% лутеранске вере — 29. 026 Срба и 1855 Немаца На једну □ миљу долази 2.206 душа. Главно место Тител.

По овим подацима било је у бившој војној крајини 542.000 Срба. 441.064 Хрвата, 116.567 Румуна и око 50.000 Немаца. Срба је дакле највише било, па онда Хрвата. Какоје у своје време вараждинско крижевачка и вараждинско ђурђевска пуковнија придружена Хрватској, а немачко-банатска, румунско-банатска, српско-банатска пуковнија и шајкашки батаљон сједињен с Угарском, то данас још сачињавају војну Крајину: личка, оточка, огулинска, слуњска, градишканска, петроварадинска, прва и друга банска пуковнија, дакле свега 9 регимената, у којима живи 342.090 Срба, 324.243 Хрвата и 6739 Немаца. Срба је дакле и у садашњој војној Крајини највише.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

НОВА ШКОЛСКА КЊИГА

МАЛАѢ

КАТАВАСІЯ

содержащая въ себѣ
РАЗЛИЧНАѢ ПѢНІѢ И ПѢСНИ ДУХОВНЫѢ,
ПРАЗДНИКОВЪ
ХРІСТОВЫХЪ И БОГОРОДИЧНЫХЪ, ТАЖЕ АГГЕЛОВЪ,
ПРОРОКОВЪ, АПОСТОЛОВЪ, СВѢТИТЕЛЕЙ,
МУЧЕНИКОВЪ И ПРЕПОДОБНЫХЪ,
во употребленіе
УЧАЩІАСЯ ЮНОСТИ СЕРБСКІЯ,
ТАКОЖЕ И ПРОЧНХЪ БЛАГОЧЕСТИВЫХЪ ХРІСТІАНОВЪ,
ИЗЪ СВѢТЫХЪ ЦЕРКОВНЫХЪ КНИГЪ ВЗЯТАЯ,
А
ДИМИТРІЕМЪ ПОПОВИЧЕМЪ,
парохомъ св. предтеч. церкве сомборскія.
УСТРОЕННАЯ,
А ВЫСОКОСЛАВНЫМЪ УЧИЛИЩНЫМЪ СОВѢТОМЪ
ИЖЕ ВЪ КАРЛОВЦѢХЪ
за сербскаѧ народнаѧ училища одобренная.
Второе, умноженное изданіе.

ЦѢНА КНИЖЕ СЕЙ 25 НОВЧ.

Ова књига штампана је лепим читким црквено-славенским словима у формату обичних школских књига на 7 штампаних табака.

Ова катавасија коју је уредио г. Димитрије Поповић парох сомборски, далеко превазилази све дојако издате катавасије и може се сматрати да је најбоља и најјефтинија, с тога је топло препоручујемо свој г. г. срп. нар. учитељима и учитељицама као и г. г. школским старатељима.

ЦЕНА ЈЕ 25 новч.,

а продаје се само за готов новац уз рабат од 20%.

Исто тако препоручујемо:

НЕКОЛИКО СРПСКИХ
НАРОДНИХ ПЕСАМА
ЗА УЧЕЊЕ НА ИЗУСТ У СРП. ОСНОВ. ШКОЛАМА.

Ова књижица штампана је у формату обичних школских књига на лепој углађеној хартији и броји 84 стране.

Цена је књизи 15 новч.

Школским властима, као и г.г. учитељима и учитељицама продајемо по

10 новчића

На захтевање шаљемо ову књигу бесплатно на углед.

Наруџбине ваља слати на потписану штампарију.

Српска народна задружна
ШТАМПАРИЈА
у Новоме Саду.

У наклади књижаре Луке Јоцића и друга у Новоме Саду ушло у штампу и за кратко ће време готово бити:

МАЂАРСКО ЈЕЗИКОСЛОВЉЕ
у практичним примерима

по наставном плану високог министарства од 29. јуна 1879. за српске основне школе

удесио **Јован Илијић**
управ. учитељ.

Предговор

и уједно примедбе за учитеље о употреби „мађарског језикословља у практичним примерима".

Задаћа је народне школе гледе предавања матерњег језика, право разумевање, нужну сигурност и правилност у исказивању својих мисли како усмено тако и писмено постићи. Многи хоће ово да постигну само вежбањем у мишљењу и говору и читањем одабраних читаначких комада, — они хоће да створе само осећање за говор. Но овај начин лако одводи к површности, а успех је несигуран, баш као и све остало што је само на осећању основано. Хоће ли школа подпуно да одговори својој задаћи, онда мора пробудити свест за језик, она мора предавању језика дати сигурну основу, дакле граматичну основу. Но и-пак се ово несме механизмом постизавати, у народној школи се морају развијати закони језика из целине; јер само у дослуху са целином оживљују поједини делови језика и тек се у целини језика, појављују особености његове.

Што у опште важи код предавања матерњег језика, налази примену у нашој срп. нар. школи и код предавања мађарског језика. И ту иде потпомагање осећања за језик упоред са рационалним развићем свести за језик.

И сам наставни план од високог министарства за предавање мађарског језика, означава баш овај пут, у ком се наређује, да се у свези са наочигледном наставом најпре учи мађарски говорити и писати, па тек после да се к томе из граматике придодаје.

У том је смислу ово дело као помоћна књига за ученике врло удесно.

Ово ће дело послужити код вежбања говора, писања, читања и граматике — дакле у васколиком мађарском градиву, код срп. нар. школа по прописаном наставном плану исрадити има; а искључује из наших школа сваку до сад употребљивану помоћну књигу.

I. Свеска. (Друга година.)

У другом разреду почиње право предавање мађарског језика. Ученици овде морају предмете из околине мађарски именовати и у кратким мађарским реченицама описивати. Осим тога уче читати и писати и строго се настојавати мора, да дете све оно и писати зна што говори и чита.

Прва свеска почиње са читањем и писањем. Вежбањем малих писмена послужиће код учења, читања и писања, но тако су изабирана да се неприметно њима у ономе вежбају, што ће им код великих писмена и вежбања у говору од користи бити.

За вежбање великих писмена, узете су само особене именице. Пре сваког вежбања уче се овде речи на памет да би дете прочитано и разумети могло, а разумевање знатно потпомаже и механично читање.

Код вежбања говора полазимо од реченице, и поносимо језичне појаве на очиглед. Градиво говора овде се оснива на знању матерњег језика, што су деца дотле већ научила. Реченице су удешене према обиму градива наочигледне наставе, да не би дете сувише са новим речма оптерећено било, а уједно и да се то све са вежбањем говора у свеву доведе. Задаће су таке, да дете код израде ових, увек мађарски говорити и писати мора, оне упућују на саморад и олакшавају посао особито учитељу, који ради са више разреда.

Читаначки комади садржавају у себи строго оно, што у овај разред код наочигледне наставе долази, а писани су простим и лаким реченицама.

II. Свеска. (Трећа година.)

Овде је излазна тачка за вежбање говора проширена реченица. Овде већ почиње синтакса. Задаће овде имају се као у опште код почетног учења усмено и писмено предузимати. И код ове свеске долази прво на памет учење.

Читаначки комади ове свеске садржавају лаке списе као основу за вежбање говора исто тако и мале песмице за на памет. Осим тога долазе овде већ и мале приповечице.

III. Свеска. (Четврта година.)

У овој свесци долазе осим просте проширене реченице од чести и сложене и то је овде излазна тачка за вежбање говора, коме се већ придружују писмени саставци, и то писма и описи на врло лак начин. Градиво описа ове свеске у век је градиво наочигледне наставе овог и пређашњих разреда, да би писмени састави уједно и понављање наученог бити могли.

Читаначки комади ове свеске састоје се из песама, басана, приповедака, описивања животиња, растиња и минерала, поуке из природословља, слике из земљописа и повеснице. Ови су комади тако изабирани, да могу служити као основа за вежбање говора дотичног разреда, и у толиком су броју, да се не могу сви израдити, већ је остављено избору разредног учитеља.

Осим тога свака свеска има свој речник.

„Мађарско језикословље" пружа нам градиво, које се мора по најновијем наставном плану постићи. Ово ће дело и невештом учитељу (разуме се у мађ. језику, а већина их је таквих) добро доћи, јер ће сваки на чисто бити, колико и како ће у свом разреду из мађарског језика предавати.

Желети је да ово „мађарско језикословље" нађе код свију учитеља ваљана одзива, јер ни једна до сад постојећа књига овој цељи намењена, није одговорила својој задаћи.

У Панчеву, јула 1880.

Јован Илијић,
управ. учитељ.

ИСПРАВАК.

У прошлом броју у допису из Вршца у петом зачелу деветом реду над линијом, поткрала се случајно ова погрешка: по некој министарској наредби — а треба да је: по одлуци лањског земаљског конгреса занатлијског, ако се узакони, немогуће било итд.

Курс бечке берзе 30. авг. (11. септ.)

5% металица	72 60
5% народног зајма	73.70
Аустријска златна рента	88.¼
Угарска златна рента	109.½
Државни зајам од 1860.	131.½
Акције банчине	827.—
Кредитне акције	288.60
Лондон	118.—
Сребро	—.—
П. кр. дукати	5.63
Наполеондори	9.38
Немачке марке	57.86

Ред пловидбе

путничких пароброда од 21. априла почињући, до даље наредбе.

од **Новог Сада** у **ЗЕМУН**: сваки дан изузимајући уторник, у ½5 сата по подне.

од **Новог Сада** у **ТИТЕЛ** средом и недељом у ½5 сати по подне.

од **Новог Сада** у **ОРШАВУ-ГАЛАЦ и РУШЧУК-КОСТОЛИ**: понедељником, четвртком, и суботом у ½5 сати по подне.

од **Новог Сада** у **ПЕШТУ**: сваки дан изузимајући петак у ½11 сати пре подне.

Отправништво.

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ.

На упражњено учитељско место у Рац Милетићи овим се се стечај отвара.

Плата је по сесије земље која се може за 300 фор. годишње у закуп дати, закупник плаћа на земљу спадајуће терете.

Ко томе 6 фор. 4 пешт. мерова жита, стан са баштом.

Конкуренту имају своје молбенице до 20 септембра о. г. овамо поднети.

Учитељу у дужност спада у цркви појати.

У Рац Милетићи 24 авг. 1880.

1—3 ЦРКВЕНА ОПШТИНА.

ЕДИКТ.

На молбу Христине Јончић рођ. Јовановић из Деча, против од супруга свога Стефана Јончића становника деч... који ју је злобно оставио, коначно разведена била, — позива се овим речени Стефан, да за шест месеци од данас ради овоодносног расправљања сам лично конзисторији представи или место пребивања свог обзнани; јер ће се иначе по постојећим у том погледу законима даље поступати.

Из седнице конзисторијалне, у Карловци 20. августа, 1 септембра 1880.

1—3 КОНЗИСТОРИЈА АРХИДИЈЕЗЕ КАРЛОВАЧКЕ

СТЕЧАЈ.

Ради попуњења упражњене парохије у Ечки, расписује се овим стечај.

Надгицатељи имају своје нужним сведочбама подкрепљене молбенице најдаље за 6 недеља дана, од првог уврштења стечаја овог, потписаној конзисторији поднети.

Из конз. седнице у Темишвару 12. августа 1880.

1—3 ЕПАРХИЈСКА КОНЗИСТОРИЈА.

СТЕЧАЈ.

Поводом упражњеног места на V. и VI. разреду мушке средсредње школе сомборске отвара се овим стечај са годишњим платом од 700 ф. а. вр.

Молитељи који желе да буду на овом месту изабрани имају осим осталих законских доказа да су за ово место способни још доказати и то да знају добро мађарски језик. Овоме учитељу спада у дужност и црквено појање.

Молбенице имају се овоме одбору за шест недеља дана дана прве објаве поднети.

Из седнице школског одбора држане 24. августа 1880 г. Сомбору. 1—3

ЛАЗА СТАНОЈЕВИЋ, перовођа. ЂОРЂЕ БРАНКОВИЋ, председник.

СТЕЧАЈ.

Управа манастира Јаска жели дати покрити кр над ћелијским здањем истог манастира. Предрач за поправку ову састављени изнаша: 1) за рајни 1413 ф. 72 пов. 2) за по дупле даске 144 ф. 3) ексере 75 ф. 4) за чамцеве 18 ф. 5) за тер 180 6) за мазање крова и четке 20 ф. 7) за откриће покриће крова и сваки пузгредни рад 756 ф. Уз но 2606 фор. 72 пов.

Ко би поправку ову зарад изведења преузе желео нека изволи управи истог манастира најдуж до 12 септ. 1880 поднети писмени оферт снабде вени са 10 проц. пишмаплука.

Покривање крова издаће се оном који најјефт нију понуду учини и обвеже се ове јесени што ско рије поправку ову зготовити.

У Ман. Јаску 5. септ. 1880.

Управа ман. Јаска
Амфијохије Еремић
3—3 администратор.

У Футогу продајем налазећи се **фрта земље** на једном месту, од Исаилова у чет вртој дужи, од пирошког друма трећи фрта идући Футогу. Условија се могу чути код Сав Томића у Новоме Саду, или у Футогу код Светозара Јосифовића.

Члановима Епархијске скупштине и управе горњо-карловачке

НА ЗНАЊЕ

да ће се у Плашком дана 16. (28.) септембра о. г. отворити епархијска скупштина.

Из сједнице епархијског административног одбора, држане у Плашком 18. (30.) августа 1880.

Епархијски администр. одбор горњо-карловачки.

1—3

КАРУЦЕ

једне с кровом, а једне без крова, обе лепе, добро одржане, и два коња — продају се. Упитати се у Новом Саду, куће бр. 24. и 25. на пијаци 1—3

Мануфактурна радња
С. ПОЗНАНОВИЋА
у Осеку

потребује једног помоћника, добра продавца, који осим српски, немачки и мађарски говори. 1—3

Мануфактурна трговина
СТЕВАНА ПЕТРОВИЋА И СИНА
у Земуну

потребује једног спомоћника. 1—3

Одговорни уредник др. Милан Ђорђевић.

Српска народна задружна штампарија.